

יחיד וקהל - מצוות הקהל ומשמעותה לימינו

הרב אור טאוב, ראש מחלקת נישואין - רבנות רמת גן
רב קהילת נהורא, מרכז העיר

ויצו משה אותם לאמר, מקץ שבע שנים, במעד שנת השמטה, בחג הסכות. בבוא כל ישראל לראות את פני ד' אלהיך במקום אשר יבחר, תקרא את התורה הזאת נגד כל ישראל באזניהם.

הקהל את העם, האנשים והנשים והטף וגרף אשר בשעריך, למען ישמעו ולמען ילמדו ויראו את ד' אלהיכם ושמרו לעשות את כל דברי התורה הזאת. ובניהם אשר לא ידעו ישמעו ולמדו, ליראה את ד' אלהיכם כלהימים אשר אתם חיים עלי האדמה אשר אתם עברים את הירדן שמה לרשתה.

דברים לא, י-י"ג

בזמן שבית המקדש היה קיים, במוצאי חג הסוכות שבמוצאי שנת השמיטה, היו מתכנסים כל עם ישראל אל בית המקדש, שם היה קורא המלך בפני העם את פרשת המלך - חלקים מתוך ספר דברים.

למעמד זה, כפי שנכתב בפסוקים, היו מתכנסים כל חלקי עם ישראל - האנשים הנשים והטף, כולם יחד כדי לשמוע את דבר ד' דרך מלך ישראל.

אין ספק שהמעמד היה מעורר התפעלות, והותיר רושם רב בנפשות כל המשתתפים בו.

מהי מטרתה של מצוות הקהל?

כותב הרמב"ם¹:

מצוות עשה להקהיל כל ישראל אנשים ונשים וטף בכל מוצאי שמיטה בעלותם לרגל ולקרות באזניהם מן התורה פרשיות שהן מזרזות אותן במצוות ומחזקות ידיהם בדת האמת, שנאמר מקץ שבע שנים במועד שנת השמיטה בחג הסכות בבוא כל ישראל לראות וגו' הקהל את העם האנשים והנשים והטף וגרך אשר בשעריך וגו'.

מדברי הרמב"ם עולה שמטרתה של מצווה זו היא לעורר את עם ישראל, לזרזם בקיום המצוות ולחזקם בדת האמת. כלומר, מעמד זה נועד ליצור התחדשות בקשר שבין עם ישראל ובין התורה והמצוות.

הכלי יקר מוסיף קומה נוספת להבנת הדברים²:

ונראה שכל עיקר צורך הקהל זה היה בעבור התשובה, לפי שאמרו חז"ל (ויקרא רבה ל ז) שיום ראשון של חג נקרא ראשון לחשבון עוונות, על כן הם צריכים לעשות תיכף הכנה אל התשובה והכנה זו היא הקהל זה שהמלך מקהיל את העם וקורא לפנייהם מן אלה הדברים כי רוב הספר דברי תוכחות עלי עוון ודברי כבושים, וכבר ידוע שהקהל יש בו צורך גדול אל התשובה כי על ידי שהם מקוהלים יהיו אגודה אחת ויטו שכם אחד לשוב אל ד' כדי שיהיו השבים רבים...

כלומר, עיקרה של מצוות הקהל היא לעורר את הציבור לתשובה, שכמובן תוביל, כפי דברי הרמב"ם לחיזוק בתורה ומצוות.

ועדיין עלינו להבין, מדוע עלינו לאסוף את כל חלקי עם ישראל למעמד רב רושם כזה? לכאורה, ניתן היה לעבור בכפרים ובעיירות ולעורר את הקהל בכל מקום שהם. לחילופין, ניתן היה לצוות בתורה שכל יחיד יקרא במקומו את פרשת המלך הנקראת במעמד הקהל.

1. הלכות חגיגה פרק ג הלכה א.

2. פרשת וילך פרק לא פסוק יב.

נראה שישנו חיבור משמעותי בין המשמעות של מצווה זו ובין צורת הקיום שלה באסיפה גדולה של עם ישראל.

ממשיך הכלי יקר ומבאר:

וזהו גם כן טעם הקהל זה, כי נוסף על לקיחת ארבעה מינים אלו ביום ראשון של חג צוה ד' לעשות עוד רושם דומה לזה מקץ שבע שנים, כי שנת השמיטה גורם גם כן ההקהל והשלום על ידי שלא יזרע ולא יצמיח בו ואכלו אביוני עמו. כי אינו רשאי להחזיק בתבואת שנת השבע כבעל הבית, וזה בלי ספק סיבת השלום כי כל דברי ריבות נמשכין ממדת שלי שלי זה אומר כולה שלי וכל זה אינו כל כך בשנה השביעית כי בקום ועשה אין הכל שוים אבל בשב ואל תעשה הכל שוין וזה באמת ענין השלום. וכן בחג הסוכות שכל אחד יוצא מדירת קבע לדירת עראי ויושב תחת סוכת שלומו הנה ביום ראשון של חול המועד נצטוה המלך לעשות רושם אל השלום, וזהו ענין ההקהל כי כל זה הכנה אל התשובה וקורא לפניהם מן אלה הדברים בדברי כבושים ותוכחות:

כלומר, מיסודות מידת התשובה הוא השלום בין חלקי עם ישראל השונים, והדבר נרמז כידוע בארבעת המינים שרומזים לסוגים השונים שבישראל שאותם אנו אוגדים יחד ונושעים בעזרתם. במעמד הקהל במוצאי שנת השמיטה, באה לידי ביטוי אחדות נוספת שנובעת מתוך הרחבת הדעת שלאחר השמיטה, כאשר ברכת ד' חלה על התבואה ומאגרי המזון מלאים, ולכולם חלק שווה בתבואה להיותה הפקר מפאת קדושת השביעית, השלום שורר בין חלקי עם ישראל השונים, ועוד יותר מכך בחג הסוכות שבו כולם יוצאים לדירת ארעי ושווים בו במעמדם.

כוח הציבור

באופן עמוק יותר, ניתן לדמות את מעמד הקהל לחתונה. מדוע אנו עורכים חתונות ברוב עם ובציבור גדול? מעבר לשמחה הטבעית שבה שותפים משפחות וחברי הזוג, יש במעמד ובציבוריות שלו כדי להטביע חותם עמוק ורושם בנשמותיהם של בני הזוג. החתונה נטבעת בליבם כארוע מכונן ושמח שבו הם החלו את חייהם המשותפים וזו נקודת פתיחה שנותנת להם כח להמשך הדרך ומעוררת אותם לעבודה משותפת גם בהמשך החיים.

גם במעמד הקהל ישנה חשיבות גדולה לציבוריות. זו לא סתם אסיפה של כלל ישראל, אלא מעמד של חידוש הברית וחיזוק הקשר ביננו לבין ד', על ידי תורתו ומצוותיו. הכלליות שבה כולם נוטלים חלק, האנשים הנשים והטף, ההתכנסות המשותפת במוצאי חג הסוכות בבית המקדש, פניו המאירות של מלך ישראל בעת שהוא קורא את הפסוקים מספר דברים, ההתרגשות שאוחזת בכולם – כל אלו מטביעים את חותמם ומעוררים את הלבבות לשוב אל ד' ולתורתו, ואף נותנים מוטיבציה להתחדשות לשבע השנים הקרובות.

כעין זה ממשיך הרמב"ם שם³:

וגרים שאינן מכירין חייבין להכין לבם ולהקשיב אזנם לשמוע באימה ויראה וגילה ברעדה כיום שניתנה בו בסיני, אפילו חכמים גדולים שיודעים כל התורה כולה חייבין לשמוע בכוונה גדולה יתרה, ומי שאינו יכול לשמוע מכוין לבו לקריאה זו שלא קבעה הכתוב אלא לחזק דת האמת ויראה עצמו כאילו עתה נצטוה בה ומפי הגבורה שומעה, שהמלך שליח הוא להשמיע דברי האל.

"כאילו עתה נצטוה בה ומפי הגבורה שומעה" – הרי ברור שלמשמע דברים אלו ליבנו מתעורר לשוב אליו יתברך, לחסות בנעם ד' ולבקר בהיכלו. כה גדול היה כוחו של מעמד הקהל.

מצוות הקהל בימינו

אחר הדברים האלה, מה נותר לנו ממעמד נשגב וגדול כזה. לצערנו, אין לנו בית מקדש עומד על תילו וגם לא כהנים במעמדם ולויים בשירים ובזמרם, ואף לא מלך שביופיו נוכל לחזות...

ואכן, אין למצווה זו תוקף הלכתי מחייב כבזמן בית המקדש, ובכל זאת, לאורך הדורות, ובעיקר מאז שחזרנו לארצנו הקדושה וביתר שאת לעיר קודשנו ותפארתנו, נהגו גדולי הדורות לעשות זכר למעמד הקהל.

3. הלכה ו.

הקשר הנצחי שבין ד' ובין עם ישראל, בינו לבין עצמו ובינו לבין תורתו – הוא ששמר עלינו לאורך שנות הגלות והוא שמוליכנו קוממיות לארצנו. קשר זה זקוק להתחדשות ולחיבור מחדש כפעם בפעם.

כך כותב ספר החינוך⁴:

משורשי המצוה. לפי שכל עקרון של עם ישראל, היא התורה, ובה יפרדו מכל אמה ולשון להיות זוכין לחיי עד, תענוג נצחי שאין למעלה הימנו בנבראים, על כן בהיות כל עקרון בה ראוי שיקהלו הכל יחד בזמן אחד מן הזמנים לשמע דבריה, ולהיות הקול יוצא בתוך כל העם, אנשים ונשים וטף לאמר מה הקבוץ הרב הזה שנתקבצנו יחד כלנו? ותהיה התשובה, לשמע דברי התורה שהיא כל עקרנו והודנו ותפארתנו, ויבואו מתוך כך לספר בגדל שבחה והוד ערכה ויכניסו הכל בלבם חשקה, ועם החשק בה ילמדו לדעת את השם ויזכו לטובה, וישמח השם במעשיו, וכענין שכתוב בפרוש בזאת המצוה ולמען ילמדו ויראו את ד'.

מעמד כזה, שבו מתאספים יחד יהודים רבים במוצאי חג הסוכות, לומדים יחד תורה ומעוררים את הלב להזדרז במצוות ולהתחזק בדת האמת (כלשון הרמב"ם), ודאי משאיר רושם רב בנשמותינו ומאמץ את רוחנו לקראת השנה הבאה עלינו לטובה.

המועצה הדתית רמת גן נערכת למעמד 'הקהל' בעיר. פרטים יבואו בהמשך.

ובעזרת ד', במעמד שהוא זכר למצוות הקהל, נוכל בעיקר לעורר את הרצון והחיבה לשלמות אליה אנו מייחלים של מקדש בנוי במקומו ועם ישראל כולו שלם בעבודתו ובחיבור שלו לד', במהרה בימינו, אמן!